

ISTORIJA MEDICINE *HISTORY OF MEDICINE*

Medicinski fakultet Novi Sad
Katedra opšteobrazovnih predmeta

Istorija medicine
History of medicine
UDK 614.2(497.11)(091)

DOPRINOS LEKARA IZ VOJVODINE U USPOSTAVLJANJU ZDRAVSTVENE SLUŽBE U SRBIJI I OSNIVANJU I RADU SRPSKOG LEKARSKOG DRUŠTVA

*CONTRIBUTION OF PHYSICIANS FROM VOJVODINA TO ESTABLISHING HEALTH SERVICE IN
SERBIA AND FOUNDING AND WORKING OF MEDICAL SOCIETY OF SERBIA*

Jovan MAKSIMOVIĆ

Sažetak - Sredinom XVIII veka, kada je u Srbiji započeo period političkog osamostaljivanja od vekovne turske vlasti, pojavila se i potreba za organizacijom zdravstvene zaštite stanovništva, koja do tada nije postojala. S obzirom na političke, društvene i kulturološke prilike, taj proces je relativno brzo napredovao, tako da je već 22. aprila 1872. godine u Beogradu bilo osnovano Srpsko lekarsko društvo. Premda je poznato da su svoj doprinos u uspostavljanju saniteta u Srbiji, civilnog i vojnog, kao i u osnivanju i radu Srpskog lekarskog društva, te osnivanju i daljem radu Medicinskog fakulteta u Beogradu, dali i lekari iz Vojvodine, koja je u to vreme bila u sastavu Austrije, taj period naše istorije medicine nije bio dovoljno istražen niti publikacije o tome objavljene u jednoj zaokruženoj celini. U ovom naučnoistraživačkom radu autor je označio četiri karakteristična segmenta delovanja kroz koja se doprinos vojvodanskih lekara ostvario. Veoma značajnu ulogu u zdravstvenom prosvetivanju naroda i unapređenju zdravstvene kulture, u još vazalnoj Srbiji, imala je aktivnost vojvodanskih lekara i narodnih prosvetitelja u počecima zdravstvene publicistike na srpskom jeziku, koja je dospevala iz Austrije u Srbiju. Nešto kasnije su lekari iz Vojvodine dolazili u Srbiju i aktivno učestvovali u osnivanju i unapređenju civilnog i vojnog saniteta, da bi učestvovali i u Osnivačkoj skupštini i daljem radu Srpskog lekarskog društva, kao i u osnivanju i izvođenju nastave na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Kroz detaljnu analizu ova četiri segmenta delovanja i ličnosti koje su u tome učestvovala, u ovoj studiji osvetljen je i zaokružen jedan značajan period naše nacionalne istorije zdravstvene kulture.

Ključne reči: Zdravstvene službe + istorija; Lekarska društva + istorija; Lekari;
NE MESH: Vojvodina; Srbija

Sredinom XVIII veka, kada je u Srbiji započeo period političkog osamostaljivanja od vekovne turske vlasti, pojavila se i potreba za uspostavljanjem i organizacijom zdravstvene zaštite stanovništva, koja do tada nije postojala. Sagledavajući tadašnje političke, društvene i kulturološke prilike, moglo bi se reći da je taj proces relativno brzo napredovao, pa je već 22. aprila 1872. godine u Beogradu bilo osnovano Srpsko lekarsko društvo (SLD).

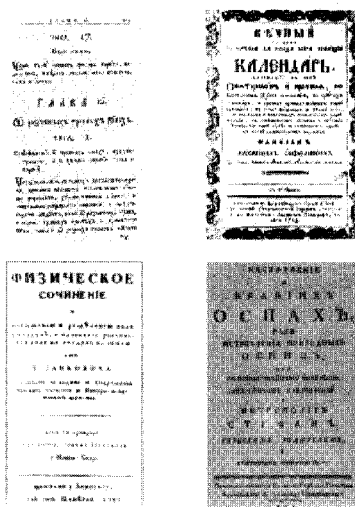
Glavna misao vodilja za osnivanje Društva bila je naznačena u Ustavu Društva ovim rečima: "1. Da se u nas jednom začne lekarska književnost; 2. Da se poziva i srpska misao na samostalan kulturni rad; i 3. Da se osnuje srpsko ognjište za nauku".

Na Osnivačkoj skupštini učestvovalo je 15 beogradskih lekara (pet Srba, tri Čeha, tri Nemca, dva Poljaka, jedan Slovak i jedan Grk), a glavni inicijator i akter za osnivanje Društva bio je u to vreme mladi i agilni lekar dr Vladan Đorđević, kasnije najmarkantnija ličnost srpskog vojnog i građanskog saniteta. U ratu načelnik saniteta Vrhovne komande, a po prelasku u građansku službu načelnik Sanitetskog odeljenja Ministarstva unutrašnjih dela i tvorac prvog srpskog sanitetskog zakona iz 1881. godine, koji je po njemu dobio naziv *Vladanov sanitetski zakon*. Dr Vladan Đorđević

pokrenuo je i osnivanje stručnog časopisa SLD pod nazivom *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, čiji je on bio prvi glavni urednik. Prvi broj ovog časopisa izašao je iz štampe 1874. godine [1].

Značajan doprinos u uspostavljanju saniteta i organizaciji zdravstvene zaštite stanovništva u Srbiji, kao i u osnivanju i daljem radu SLD dali su i lekari iz Vojvodine, Srbi, ali i oni koji to nisu bili. Taj udeo vojvodanskih lekara, moglo bi se reći, da se ostvario kroz četiri karakteristična pravca delovanja.

Najraniji period označen je aktivnošću lekara iz Vojvodine u prvim počecima zdravstvene publicistike na srpskom jeziku u Austriji i Ugarskoj. U drugom periodu su lekari - prečani, tj. oni sa teritorije današnje Vojvodine, ali iz drugih delova Austrije i Ugarske, iz različitih pobuda, a najviše patriotskih, počeli da dolaze na rad u tek nedavno obnovljenu, još vazalnu, Srbiju i učestvuju u stvaranju srpskog civilnog i vojnog saniteta. Treći period obeležen je neposrednim učešćem lekara - prečana u Osnivačkoj skupštini SLD, a četvrti, ujedno i najplodniji, njihovim stručnim i naučnim doprinosom u daljem unapređenju i afirmaciji srpske medicine, kao i učešćem u osnivanju i radu Medicinskog fakulteta u Beogradu.

Slika 1 a. Zaharija Orfelin: *Iskusnij podrumar*: poglavlje o pripremi travnih vina (vina medicata)

Picture 1 a. Zaharije Orfelin: *An experienced owner of a wine cellar* - a chapter about preparation of herbal wines (vina medicata)

Slika 1 b. Zaharija Orfelin: *Večnij kalendar* - naslovna strana

Picture 1 b. Zaharije Orfelin: *The Eternal Calendar* - the front page

Slika 1 c. Emanuel Janković: prva rasprava iz higijene na srpskom jeziku

Picture 1 c. Emanuel Jankovic: *the first treatise on hygiene in the Serbian language*

Slika 1 d. Josif Putnik: rasprava o vakcinaciji na srpskom jeziku

Picture 1 d. Josif Putnik: *a treatise about vaccination in the Serbian language*

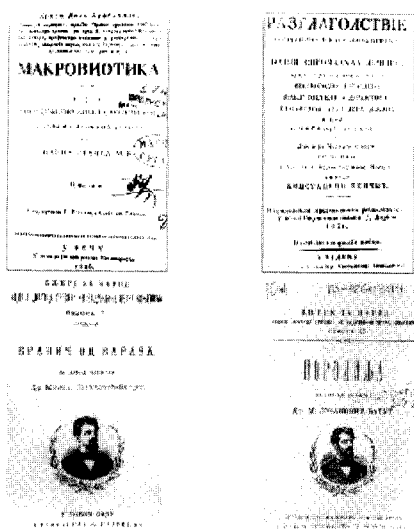
Podstaknuti idejama prosvetiteljstva mnogi učeni vojvodanski Srbi XVIII i XIX veka, uvidevši veliki značaj higijenskog i zdravstvenog prosvetivanja naroda, počeli su da pišu zdravstveno-prosvetiteljske publikacije na srpskom jeziku i da ih objavljuju prvo u Kurcbekovoj (Kurzbek) štampariji u Beču, a zatim u Budimu, Pešti i Novom Sadu [2].

Pisanjem ovakve vrste literature bavili su se i ljudi koji nisu bili lekari, a jedan od prvih bio je poznati srpski narodni prosvetitelj Zaharija Orfelin. Njegova knjiga *Iskusnij podrumar*, premda namenjena unapređenju vinogradarstva, umnogome prevazilazi ovu svoju namenu i zalazi u domen farmakomedicine, dok u drugom delu pod nazivom *Večnij kalendar*, pored osnovnih saznanja iz fizike, klimatologije, astronomije i meteorologije, Orfelin iznosi i savete o higijeni, pravilnoj ishrani i načinu življenja, te navodi 24 uputstva o čuvanju zdravlja. Obe knjige štampane su u Beču 1783. godine [3] (slike 1 a i b).

Značajan doprinos unapređenju vojvodanskog i novosadskog kulturnog života predstavljalo je osnivanje štamparije i knjižare Emanuela Jankovića (1758-1792), Novosađanina koji je jedno vreme i

sam studirao medicinu u Haleu i još kao student napisao i objavio u Lajpcigu 1787. godine prvu raspravu iz oblasti ekologije na srpskom jeziku, u kojoj je obradio ekološki problem vode (*Fizičko sočinenie o izsišeniu i razdeleniju vode u vazduhu, i iznesenie razlivanja vode iz vazduha na zemlju*) (Slika 1 c). Osnivanjem Jankovićeve knjižare bili su stvoreni uslovi za redovno pristizanje stručne medicinske literature, pre svega na nemačkom, latinskom, francuskom i mađarskom jeziku, a što se štamparije tiče, premda se nisu ispunile Jankovićeve nade da u Novom Sadu štampa knjige na srpskom jeziku, za lekare je ta štamparija imala veliki značaj, jer su prve medicinske publikacije u Vojvodini baš u njoj bile štampane. Tako je fizik Bačko-bodroške županije dr Jožef Biki (József Büky), u vreme svoga službovanja u Somboru, godine 1795. objavio u štampariji Emanuela Jankovića dva svoja *Uputstva za lečenje i suzbijanje kuge*, a njegov naslednik na položaju fizikusa Bačko-bodroške županije, dr Michael Gelei (Mihaly Rafaelus Gelly), koji je 1797. godine, jednu godinu pre Dženerovog (Edward Jenner) otkrića vakcinacije, vršio variolizaciju dece u Somboru i okolini, iste 1797. godine štampao u Novom Sadu, takođe u Jankovićevoj štampariji, svoju raspravu *Hauptbegriffe über die Gefährliche Tödlichkeit der natürlichen und sichere Gelindigkeit der geimpften Blättern (Primarna shvatanja o pogibeljnoj smrtnosti kod velikih boginja i sigurnoj blagoj formi kod cepljenih)*. Ta publikacija značajna je po tome što je to prva medicinska knjiga štampana u Vojvodini [4,5].

U XIX veku medicinske literature u Vojvodini sve je više. Pisanjem dela medicinskog sadržaja, pored lekara, bave se i pojedini laici, a u velikoj meri se i prevode tada popularne medicinske publikacije sa nemačkog, mađarskog i drugih evropskih jezika na srpski jezik. Ta aktivnost bila je podstaknuta i pojavom nekoliko epidemija kolere, koje su tokom XIX veka zahvatile naše krajeve, kao i uvođenjem u medicinsku praksu Dženerovog otkrića vakcinacije. Tako je Josif Putnik (1777-1830), profesor bogoslovije u Karlovcima i potonji episkop Temišvarski Stefan, u Pešti objavio publikaciju pod nazivom *Nastavlenie o krviih ospah (Slika 1 d)*, a u Budimu je 1818. god. objavljen prevod publikacije dr Satmarija (József Szatmári) *Kratkoe pokušenje kalemljenju kravli boginja*. Vikentije Rakić, premda takođe svešteno lice, piše i objavljuje u Veneciji 1810. godine raspravu o štetnosti pušenja (*Kratkaja besjeda o zloupotrebleniju duvana*), Pavel Kengelac 1811. *Jestestoslovije*, a dr Jovan Stejić prevodi na srpski jezik i objavljuje u Beču 1826. godine knjigu Kristofa Hufelanda (Christoph Wilhelm Hufeland), profesora medicine u Beču i Jeni, u to vreme najpoznatijeg stručnjaka za preventivnu medicinu u Evropi, čiji naslov u originalu glasi

Slika 2 a. Christoph Huffeland, prevod na srpski dr Jovan Stejić: *Makroviotika*

Picture 2 a. Christoph Huffeland: *Macrobionics translated into Serbian by Dr Jovan Stejić*

Slika 2 b. Dr Konstantin Pečić: prva socijalnomedicinska studija na srpskom jeziku

Picture 2 b. Dr Konstantin Peicic: *the first socio-medical study in Serbian*

Slika 2 c. Dr Milan Jovanović - Batut: *Branič od zaraza*

Picture 2 c. Dr Milan Jovanovic-Batut *Protector against Infection*

Slika 2 d. Dr Milan Jovanović - Batut: *Porodilja*

Picture 2 d. Dr Milan Jovanovic-Batut *A Parturient Woman*

Makrobionik oder die Kunst des menschlichen Lebens zu Verlängern (*Makroviotika, nauka o produženiju života čovečeskago*) (Slika 2 a). Knjigu istog autora, koja govori o negovanju zdrave i bolesne dece, preveo je na srpski jezik i objavio u Budimu 1836. godine pod nazivom *Čadoljub* dr Gavriilo Pekarović, gradski fizikus u Vršcu. Ta knjiga smatra se prvom stručnom knjigom o negovanju dece kod nas koju je napisao lekar i na naš jezik preveo takođe lekar [4,6,7].

Godina 1831. bila je godina velike epidemije kolere, koja je u širokim razmerama zahvatila Vojvodinu, ali i Srbiju. Bio je to povod da se pojave brojne publikacije na srpskom jeziku namenjene narodu, a s ciljem da mu se ukaže na postupke zaštite od zaraze i na negu obolelih. Te godine objavljena je u štampariji Pavla Jankovića, naslednika Emanuela Jankovića, rasprava Jefte Jovanovića pod nazivom *Kratkoe nastavljenije kako se od vsake vostočne kolere sačuvati i šta pri početku ove bolesti pred prisastija doktorova raditi ima*, zapravo prevod sa nemačkog jezika protomedikusa Mađarske dr Lenhoška (M. V. Lenhossek). Od ostalih publikacija vredno je spomenuti sledeće: *Vostočno indijska holera* - zajedničko delo dr Dimitrija

Neofitovića i dr Stevana Geršića, štampana u Budimu 1831. godine, kao i brošuru dr Pavla Jovičića, austrijskog vojnog lekara rodom iz Sremskih Karlovaca, *Uputstvo za lečenje kolere*, koja je objavljena u Beogradu 1831. godine, i koja se smatra prvom medicinskom publikacijom štampanom u Srbiji [4,7].

Prva originalna medicinska dela štampana na srpskom jeziku, koliko je do sada poznato, jesu knjige dr Kostantina Pejičića, fizikusa u Sremskim Karlovcima i Pančevu, značajnog narodnog prosvetitelja i nacionalnog borca. To je pre svega srpska verzija njegove doktorske disertacije, koju je objavio u Pešti 1830. godine pod nazivom *Razglaslovije uvenčatelno lekarno-političesko o bolni siromaha lečeniju*, prva socijalno-medicinska studija na srpskom jeziku, kao i njegove knjige "Rukovoditelj k sveopštem zdravlju" (Budim, 1830.) i *Rukovoditelj izgubljenom zdravlju* (Budim i Novi Sad, 1834.) [4,8] (Slika 2 b).

Publikacije iz oblasti zdravstvenog prosvetivaanja i popularizacije medicine i higijene među narodom objavljivane su u to vreme i u novosadskim časopisima opšteg karaktera (*Letopis Matice srpske, Javor, Brankovo kolo, Danica, Zastave* i dr.), a posebnu pažnju zaslužuje edicija *Knjige za narod*, koju je u poslednjoj četvrtini XIX veka izdavala Matica srpska iz zadužbine Petra Konjovića, a koje su, između ostalog, obrađivale i brojne aktuelne zdravstveno-prosvetiteljske teme. Urednik im je bio, ali i autor većeg broja dela iz ove edicije dr Milan Jovanović-Batut (*Pouka o čuvanju zdravlja*, 1884, *Pijanstvo*, 1888, *Branič od zaraza*, 1886, *Trudna žena*, 1899, *Porodilja*, 1899, *Dete u prvoj godini života*, 1900. i dr.) [4,9,10] (slike 2 c i d).

Značajan je doprinos lekara iz Vojvodine i našoj nacionalnoj medicinskoj terminologiji, a kolevkom ove naučne discipline može se smatrati grad Novi Sad. Tako je dr Milan Jovanović-Batut, sakupivši i sistematizujući narodne medicinske izraze iz gotovo svih krajeva nekadašnje Jugoslavije, gde se govorilo srpskim i srodnim južnoslovenskim jezicima, godine 1886. napisao i u Novom Sadu, u izdanju Matice srpske, objavio knjigu *Grada za medicinsku terminologiju*, koja se smatra prvim srpskim medicinskim rečnikom. Godine 1894. dr Ilija Ognjanović-Abukazem, novosadski lekar i publicista i dugogodišnji varoški i sreski lekar u Novom Sadu, koji je bio u obavezi da pregleda umrle i da izdaje posmrtnice, podstaknut nesređenošću medicinske nomenklature prilikom upisivanja u knjigu umrlih, napisao je i objavio knjigu *Imena bolesti što mogu smrt da nanesu*, gde je sve bolesti i uzroke smrti sa latinskog preveo na tri jezika: nemački, mađarski i srpski. Isti autor je 1896. godine, takođe u Novom Sadu, objavio knjigu pod nazivom *O difteričnoj vratbolji - za srpske matere* [11] (slike 3 a i b).

Ubrzani razvoj medicinske nauke i prakse u Vojvodini u drugoj polovini XIX veka doveo je do toga da su i prvi počeci medicinske periodike baš tu i nastali. Tako je prvi medicinski časopis, ne samo na tlu Vojvodine, već i u ostalim krajevima gde su živeli Srbi, bio *Domaći lekar - list za negovanje i čuvanje narodnog zdravlja*, koji je radi popularizacije medicine i zdravstvenog vaspitanja izlazio u Pančevu od 1871. do 1873. godine, a izdavači i urednici su bili dr Konstantin Pečić i dr Ljubomir Nenadović. Godine 1880. u Novom Sadu je počeo da izlazi časopis za narodno prosvetavanje pod nazivom *Narodni lekar*, a urednik je bio dr Milan Jovanović-Batut. Manje je poznato da je 1940. godine, takođe u Novom Sadu, počeo je da izlazi staleški lekarski mesečni časopis *Lekarski glasnik*, organ lekara Dunavske banovine, a danas postojeći stručnomedicinski časopis DLV-SLD *Medicinski pregled* osnovan je i počeo da izlazi 1948. godine. Njegov prvi urednik bio je dr Vladimir Jakovljević, tadašnji šef hirurškog odeljenja Bolnice u Novom Sadu [12].

Neosporno je da je veliki broj ovakvih časopisa, brošura i knjiga iz Vojvodine dospavao i u Srbiju, te da je poslužio zdravstvenom prosvetavanju naroda, koji je pod Turcima bio bez ikakve zdravstvenohigijenske zaštite i medicinske kulture. Dr Risto Jeremić zabeležio je da je od 1757. do 1918. godine publikovano na srpskom jeziku u Vojvodini, ili od Vojvodana u Pešti i Beču ukupno 446 medicinskih rasprava, od toga u Novom Sadu 233 [13].

Drugi značajan doprinos lekara iz Vojvodine ostvario se u uspostavljanju ranog srpskog saniteta, tako što su pojedinci svojim dolaskom u Srbiju doneli sa sobom najsavremenije dijagnostičke i terapijske postupke, stečene na evropskim medicinskim fakultetima, i što su aktivno učestvovali u organizaciji zdravstvene zaštite stanovništva u Srbiji po uzoru na tada moderno i napredno uređeno austrijsko javno zdravstvo. Neki od tih lekara su zauzimali i rukovodeće položaje u srpskom sanitetu, civilnom i vojnom.

Naime, poznato je da je viševjekovna turska vladavina u Srbiji zaustavila svaki kulturni, pa i medicinski napredak. Školovanih lekara nije bilo, a lečenjem naroda su se bavili različiti vidari, nadrilekari, babe, hodže i travari. Tek po okončanju Drugog srpskog ustanka i delimičnog oslobođenja zemlje, u vreme prve vladavine kneza Miloša, u Srbiju počinju da dolaze prvi školovani lekari, koji su svi odreda bili stranci.

Prvi Srbin lekar u Miloševoj Srbiji bio je dr Jovan Stejić. Rođen u Aradu 1803. godine, a doktorirao u Beču 1829. godine, potpomognut od Jevrema Obrenovića, odmah posle studija, kao prvi prečani-lekar, prešao je u Srbiju kod svoga dobrotvora Jevrema Obrenovića, ali ga je ubrzo

Slika 3 a. Dr Milan Jovanović - Batut: prvi srpski medicinski rečnik

Picture 3 a. Dr Milan Jovanovic-Batut: The first Serbian medical dictionary

Slika 3 b. Dr Ilija Ognjanović - Abukazem: prilog srpskoj medicinskoj terminologiji

Picture 3 b. Dr Ilija Ognjanovic-Abukazem: material for medical terminology

Slika 3 c. Dr Ljubomir Radivojević: publikacija o lečenju povreda, štampana u Beogradu 1867. godine

Picture 3 c. Dr Ljubomir Radivojevic: a book about treating injuries, printed in Belgrade in 1867

preuzeo knez Miloš za svog ličnog lekara i vaspitača njegovih sinova Milana i Mihajla. Međutim, zbog neslaganja sa Milošem, on ubrzo napušta Srbiju i prelazi u Zemun. Po Miloševom odlasku iz Srbije, godine 1840, vratio se dr Stejić u Beograd i u svojstvu šefa, zajedno sa dr Karlom Pacekom, osnovao je srpski građanski sanitet. Godine 1845. bio je postavljen za sekretara najvišeg upravnog političkog tela "Državnog sovjeta" i na tom položaju je ostao sve do smrti 1853. godine.

Posle njega usledio je dolazak drugih diplomiranih lekara-prečana u službu kneza Miloša. Međutim, i neki od njih, poput dr Stejića, dosta brzo su napuštali tu službu, jer nisu mogli da se pomire sa shvatanjima kneza Miloša i njegovim odnosom prema lekarima i školovanim ljudima uopšte, a bilo je i onih koji su se manje ili više zadržavali, pa i trajno ostajali u Srbiji, te svojim radom doprineli unapređenju zdravstvene i opšte kulture i javnog zdravstva, koje je u to vreme u Srbiji bilo tek u začetku [14-16].

Na mesto dr Stejića za kneževog ličnog lekara 1830. godine dolazi u Srbiju dr Nestor Mesarović, rođen u Irigu u Sremu 1810. godine. Medicinu je završio u Pešti 1828. i prvo radio kao privatni lekar u Zemun. U Srbiji se zadržao svega tri godine,

nakon čega se, takođe zbog neslaganja sa knezom Milošem, vratio u Zemun, gde je i umro 1866. godine [14,16].

Kraće vreme bio je lekar kneževe porodice dr Đorđe Pantelić (Georgije Pantelin), rođen 1802. u Ledincima u Sremu, gimnaziju završio u Novom Sadu, a medicinu 1832. u Pešti. Po odlasku iz Srbije jedno vreme radio u Sremskoj Mitrovici, a potom u Zemunu [14,16].

Godine 1835. prešla su iz Vojvodine u Srbiju, za srpski sanitet tri značajna lekara. Karlovčanin dr Maksim Nikolić-Miškovićev, rođen 1806. godine, doktorirao u Pešti i, kao veliki prijatelj kneza Miloša i dinastije Obrenović, prešao u Srbiju i bio imenovan ličnim kneževim lekares i lekares Velikog serdarstva podunavskog. U vreme odsustvovanja kneževog, morao je napustiti Srbiju i nastanio se u Zemunu, ali se odmah po povratku kneza Miloša i vratio u Beograd, gde je bio postavljen za knjaževsko-srpskog vojnog hirurga. Kad se 1864. godine u Beogradskom garnizonu pojavio skorbut, obobile vojnike uspešno je lečio paprikom.

Kao nerazdvojni prijatelj, školski drug i pobratim karlovačkog Hrvata dr Josipa Rebrića, dr Miškovićev privoleo je i njega da pređe u Srbiju, a ovaj je, radeći prvo u Negotinu i Aleksincu, kao privatni lekar u Beogradu ostao da živi i radi sve do smrti 1878. godine [15,16].

Dr Emerih Lindenmajer (Emerich Lindenmajer), rođen je 1806. godine u Oraovici, a odrastao u Čakovu u Banatu, studirao je medicinu u Pešti i Beču i po završetku studija 1835. godine prešao je u Srbiju. Vrlo brzo se prilagodio tamošnjim patrijarhalnim društvenim prilikama i, premda poreklom prečanski Nemač, srodio se sa srpskim narodom i zavoleo ga, te ostao u Srbiji do kraja života. Smatra se jednim od glavnih osnivača Srpskog vojnog i civilnog saniteta. Bio je prvi šef Vojnog saniteta, a 1845. godine bio je postavljen i za načelnika zajedničke vojne i građanske zdravstvene službe u Popečiteljstvu (Ministarstvu) unutrašnjih dela i sa dužnosti je 1859. godine bio penzionisan. Kao penzioner u Beogradu napisao je memoare, gde je izneo dragocene podatke o razvoju zdravstvene službe u obnovljenoj Srbiji, od Ustanka 1804. do 1870. godine. Za zasluge na organizaciji Srpskog saniteta bio je nosilac brojnih visokih priznanja. Bio je komander Kraljevskog ordena Takovskog krsta, dopisni član Carskog kraljevskog bečkog lekarskog društva i počasni član SLD. Umro je u Beogradu 1883. godine [15].

Dr Ljubomir Radivojević, rođen 1818. u Sremskoj Kamenici, završivši medicinu u Pešti 1846. godine, prešao je u Srbiju kao veliki srpski rodoljub, ali se, nakon 14 godina napornog rada po različitim mestima, vratio u Karlovce i, napustivši medicinu, živeo je i radio na svome imanju, nadgledao

vinograde, voćnjake i podrume s vinom. Veliki imetak, koji je stekao radom u Srbiji, uložio je u osnivanje zadužbine za narodno prosvetivavanje, koja je 1900. godine iznosila čak 70 000 dinara u zlatu. Baveći se i zdravstveno-prosvetiteljskim radom, godine 1867. napisao je i objavio dve knjige o lečenju povreda, jednu u Beogradu, a drugu u Novom Sadu, i iste godine takođe u Novom Sadu knjigu *Poučenije kako se čuva i neguje zdravlje ženskinja i male dece*, prvu perinatološku publikaciju na srpskom jeziku [10,15] (Slika 3 c).

Dr Konstantin Gadeši, rođen u Novom Sadu 1800. godine, medicinu, hirurgiju i opstetriciju učio u Beču i Haleu, posle promocije 7 godina radio je u Sremskoj Mitrovici, a zatim prešao u Srbiju i 1849. postao fizikus grada Beograda. Godine 1850. sastavio je prvo *Uputstvo za babice* u Srbiji.

Takođe Novosađan, dr Vuk Marinković, rođen 1807. godine, po završetku studija u Pešti prvo je radio u Novom Sadu, a 1849. godine prešao u Beograd i, kako je još kao student pokazivao ljubav prema prirodnim naukama, posvetio se naučnoj i proforskoj službi, te u Beogradskom liceju predavao fiziku i biologiju, a u dva mandata bio je i rektor Liceja. Godine 1851. objavio je prve srpske udžbenike: *Načela fizike*, *Geometrija* i *Jestastvenica*. Bio je aktivan član Društva srpske slovesnosti.

Osim dr Marinkovića, na Beogradskom liceju predavali su i drugi poznati lekari iz Vojvodine. Tako je po završetku školovanja, godine 1865. za honorarnog profesora higijene i sudske medicine na Pravnom fakultetu Velike škole bio izabran poznati lekar i svetski putnik, koji je kao brodski lekar kompanije "Lojd" proputovao mnoge zemlje na Dalekom Istoku, od Indije pa sve do Kine, i sa svojih putovanja slao putopise pod nazivom *Tamo amo po Istoku*, književnik, naučnik i publicista, član Srpskog učenog društva, akademik Srpske akademije nauka, počasni član Matice srpske, sekretar SLD, dr Milan Jovanović - Morski, rođen u Jarkovcu u Banatu 1834. godine, a medicinski fakultet završio u Beču. Jedno vreme proveo je na Cetinju kao dvorski lekar kneza Nikole. Godine 1882. vratio se u Srbiju za železničkog i sreskog lekara i ubrzo bio imenovan za redovnog profesora Higijene u Vojnoj akademiji u Beogradu, kao i u Višoj ženskoj i Učiteljskoj školi i na tom položaju je i umro 1896. godine [13,15].

Jedno vreme je fiziku u Liceju predavao i dr Đorđe Mušicki, rođen 1811. god. u Đurđevu u Bačkoj, a medicinu diplomirao 1836. u Paviji. Takođe je bio član Srpskog učenog društva. Godine 1854. napustio je Srbiju i bio imenovan upravnikom Kontumaca u Slavonskom Brodu, gde je i umro 1887. godine [13].

Dr Đoka Jovanović, rođen je u Irigu 1860. godine, upisao se na Visoku školu u Beogradu i na Prirodnjačkom odelu izučavao zoologiju, ali dobivši raspisanu vojnu stipendiju, kao odličan đak, prekinuo je studije u Beogradu i upisao se na Medicinski fakultet u Parizu, gde je diplomirao 1888. godine. Vrativši se u zemlju stupio je u vojnu službu kao sanitetski kapetan II klase, koju je već 1889. napustio i preuzeo Katedru zoologije na Velikoj školi u Beogradu, te se posvetio profesuri. Međutim, 1892. vratio se u vojnu službu u činu majora i služio u Beogradu, gde je bio i dvorski lekar. Godine 1900. po svojoj molbi postavljen je za lekara rasinskog sreza i upravnika Vrnjačke Banje, koju je unapredio svojim raznovrsnim zalaganjem. Tu je i umro 1902. godine [17].

Pre nego što je postao profesor novoosnovanog Medicinskog fakulteta u Beogradu, na Beogradskom liceju je od 1888. godine sudsku medicinu i higijenu predavao i dr Milan Jovanović-Batut.

Svojim radom, stručnošću, znanjem, kao i svojom medicinskom i opštom kulturom, prečanski lekari su, pored ostalih, u velikoj meri doprineli da se ugled srpske medicine za relativno kratko vreme značajno uzdigao.

Krajem sedme decenije XIX veka stvorili su se svi uslovi za osnivanje jedne staleško-stručne asocijacije lekara u Srbiji - Srpskog lekarskog društva. Srpsko lekarsko društvo, kao staleška organizacija na prostorima nekadašnje Jugoslavije, bilo je osnovano pre Zbora liječnika Hrvatske, osnovanog 1874., a posle Slovenskega zdravniškega društva, koje je bilo osnovano 1861. godine.

Među 15 članova osnivača Srpskog lekarskog društva, od kojih je bilo svega pet Srba, našao se i jedan Srbin-Vojvođan, rodnom iz Kanjiže, dr Mladen Janković. Završivši medicinu u Pešti 1856. godine prešao je u Srbiju, a poznavajući dobro austrijsko i mađarsko zakonodavstvo i organizaciju zdravstvene službe, godine 1865. bio je postavljen za fizikusa grada Beograda i upravnika tek osnovane Duševne bolnice. Godine 1885. bio je imenovan vršiocem dužnosti načelnika Saniteta u Ministarstvu unutrašnjih dela. Kako je svojim radom, otmenim držanjem i lepim ophođenjem, kao i svojom markantnom figurom, stekao veliki ugled među lekarima u Srbiji, čitavih 13 godina, već od jula 1873. godine, bio je izabrani predsednik SLD, sa do sada najdužim mandatom [15,16] (Slika 4).

Nakon osnivanja SLD, u njegovom daljem stručnom i staleškom radu, vojvođanski lekari imali su takođe velikog udela. Oni su nastavili svoju delatnost na unapređenju organizacije zdravstvene službe u Srbiji, odigrali značajnu ulogu u osnivanju Medicinskog fakulteta u Beogradu i učestvovali u izvođenju nastave na istom fakultetu.

Slika 4. Učesnici Osnivačke skupštine SLD (u gornjem redu drugi s desna dr Mladen Janković iz Kanjiže)

Picture 4. The participants of the Inaugural Meeting of the MSS (Dr Mladen Jankovic from Kanjiža is the second on the right in the upper row)

Dr Ljubomir Nenadović, rođen 1837. u selu Kraljevcima u Sremu; diplomirao je na medicinskom fakultetu u Pešti 1866. godine; radio je kao varoški fizikus u Pančevu. Bavio se zdravstveno-prosvetiteljskim radom, pa je sa dr Konstantinom Peičićem u Pančevu uređivao *Domaći lekar*, list za negovanje i čuvanje zdravlja. Sa potpisom Sremac N. objavio je 1880. godine knjigu *Kućevni lekar*. Aktivno je učestvovao svojim referatima na više međunarodnih lekarskih kongresa. Godine 1903. prešao je u Beograd, gde je u Dušanu Silnom i u Beogradskoj žandarmeriji uveo kurseve za ukazivanje prve pomoći. U Beogradu je u *Prosvetnom glasniku* objavio članak *Fizički razvitak školske omladine i školska higijena* [15,16].

Dr Radivoj Vukadinović, rođen u Mošorinu 1870, a diplomirao u Beču 1889, ubrzo je prešao u Srbiju i radio kao sreski lekar u mnogim mestima. Kao okružni leklar u Čupriji osnovao je mesno *Društvo za čuvanje narodnog zdravlja*, koje je 1902. godine preveo u Beograd i proširio na čitavu zemlju. Godine 1906. osnovao je organ istog Društva, popularni časopis *Zdravlje*, pod uredništvom dr Milana Jovanovića Batuta, a kasnije pod svojim uredništvom. Uz pomoć dr Vojislava Kujundžića osnovao je prve uzore *Letnjikovaca za slabunjavu decu* u Košutnjaku, Kragujevcu i Šapcu, kao i prvu uzornu *Školu za seoske domačice* u Varvarinu i Velikom Orašju. Nekoliko godina izdavao je kalendar *Zdravac*. Umro je 1920. godine u nervnom rastrojstvu [17].

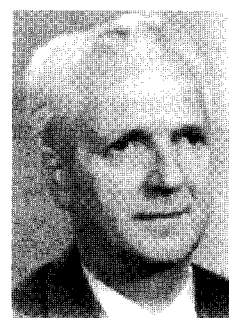
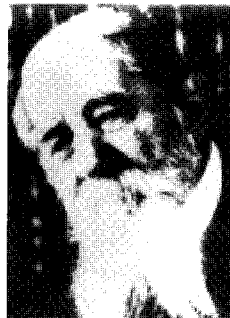
Dr Svetislav Simonović, drugi po redu od tri poznata brata lekara iz vojvođanske porodice Simonović, rođen u selu Ledincima u Sremu 1860. godine, medicinski fakultet završio je u Beču. Zatim je radio u Podgorici i Cetinju kao dvorski lekar

kneza Nikole, upravo u vreme kad je na Cetinju boravio knežev zet Petar Karadorđević. U Beograd je dr Simonović prešao 1893, pa kada je nakon prevrata 1903. godine kralj Petar prešao u Srbiju, pozvao je dr Simonovića, poznavajući ga od ranije, da mu bude dvorski lekar. Zajedno sa kraljem, kao njegov lični lekar, prešao je Albaniju. Dr Simonović je u Beogradu bio veoma tražen, cenjen i omiljen lekar, pa kada je bio osnovan Medicinski fakultet bio je pozvan za profesora, ali je on taj poziv odbio. Umro je u Beogradu 1929. godine [18].

Dr Jovan Jovanović, premda nije rođen u Vojvodini, već u Beogradu 1870, detinjstvo je od svoje treće godine i čitavu mladost proveo u Vršcu i Novom Sadu, gde je završio gimnaziju, a medicinu i specijalizaciju iz ginekologije i akušerstva u Beču 1893, te 1896. godine došao u Beograd i bio postavljen za šefa Ginekološko-akušerskog odeljenja Opšte državne bolnice na Paliluli. Njegovom inicijativom je u istoj bolnici 1899. godine bila osnovana prva Škola za babice u Srbiji, a 1900. je dr Jovan Jovanović napisao i objavio u Beogradu prvi srpski *Udžbenik za babice*. Dr Jovan Jovanović je osnovao i prvi Dispanzer za majku i dete u Beogradu, a zahvaljujući njegovom zalaganju, budući da je u to vreme bio ginekolog kraljice Druge Mašin-Obrenović, bila je podignuta i nova tzv. *Ženska bolnica kraljice Druge* na Vračaru, u koju je bilo premešteno Ginekološko-akušersko odeljenje i Škola za babice. Šef Odeljenja i direktor Škole bio je dr Jovanović. Mnogo godina je objavljivao zapažene stručne radove u Srpskom arhivu, glasilu SLD, a 1904. godine bio je jedan od glavnih inicijatora za održavanje Prvog kongresa srpskih lekara i prirodnjaka pod pokroviteljstvom SLD. Godine 1921, iz političkih razloga, nije bila prihvaćena njegova kandidatura za predsednika SLD, niti inicijativa da postane prvi profesor akušerstva i ginekologije na novoosnovanom Medicinskom fakultetu u Beogradu. Na to mesto bio je postavljen dotadašnji docent Medicinskog fakulteta u Budimpešti dr Miloš Bogdanović [19].

Medicinski fakultet u Beogradu osnovan je 1919. godine. Na sednici Univerzitetskog saveta 28.03.1919. godine izabran je Osnivački odbor, u koji su ušli: dr Milan Jovanović-Batut, dr Vojislav J. Subotić, prof. dr Živojin Đorđević - biolog i prof. dr Nikola Vujić - istoričar kulture, a Ukazom od 09.09.1919. postavljeni su za prve redovne profesore dr Milan Jovanović-Batut za higijenu i dr Vojislav Subotić za hirurgiju, oba poreklom iz Vojvodine. Uvidom u dostupnu literaturu, do polovine XX veka na Beogradskom medicinskom fakultetu bilo je 19 izabranih profesora iz različitih medicinskih disciplina, koji su bili vojvođanskog porekla. Gotovo da nema onoga koji na bilo koji način nije učestvovao i u radu SLD [20].

Prof. dr Milan Jovanović - Batut, rođen u Sremskoj Mitrovici 1847, Medicinski fakultet završio je u Beču 1878. godine, te radio u Somboru, Cetinju i Novom Sadu. Godine 1883. otišao je u Nemačku, Francusku i Englesku na specijalizaciju iz higijene i mikrobiologije, a po završenoj specijalizaciji 1887. godine došao je u Beograd i bio izabran za profesora Higijene i Sudske medicine na tadašnjoj Visokoj školi. Posebno se bavio i isticao u javnom i stručnom radu iz oblasti preventivne i socijalne medicine i organizacije zdravstvene službe, kako u zemlji, tako i u inostranstvu. Gotovo čitav radni vek bio je član Glavnog sanitetskog saveta, pa je učestvovao u izradi zdravstvenih zakona Srbije i Jugoslavije. Bio je pisac, saradnik i urednik mnogih časopisa i listova. Od 1895. bio je glavni urednik *Srpskog arhiva*, glasila SLD, prvog i jedinog medicinskog časopisa u Srbiji. Osim toga, bio je predsednik SLD, kao i Društva za čuvanje narodnog zdravlja. Bio je počasni član Zbora liječnika Hrvatske, u tri mandata uzastopce predsednik Jugoslovenskog lekarskog društva, počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu i počasni doktor beogradskog, praškog i bečkog medicinskog fakulteta. Pored dr Vojislava Subotića, dr Milan Jovanović-Batut bio je jedan od glavnih inicijatora za osnivanje Medicinskog fakulteta u Beogradu 1919. godine, prvi profesor

Slika 5 a. Prof. dr Milan Jovanović - Batut
 Picture 5 a. Prof. Dr Milan Jovanovic-Batut
 Slika 5 b. Prof. dr Vojislav Subbotić
 Picture 5 b. Prof. Dr Vojislav Subbotić
 Slika 5 c. Prof. dr Đorđe Joannović
 Picture 5 c. Prof. Dr Djordje Joannovic
 Slika 5 d. Prof. dr Stanoje Stefanović
 Picture 5 d. Prof. Dr Stanoje Stefanovic

higijene i prvi dekan tog fakulteta. Umro je 1940. godine u Beogradu u 94. godini života [16,17,20] (Slika 5 a).

Prof. dr Vojislav Subotić, sin poznatog vojvođanskog pesnika, književnika, političara, javnog i nacionalnog radnika dr Jovana Subotića, rođen je u Novom Sadu 1859, a Medicinski fakultet završio u Beču 1881. godine. Posle studija usavršavao je hirurgiju kod prof. Alberta i patološku anatomiju kod prof. Rokitanskog, a po dolasku u zemlju osnovao je hirurško odeljenje u Zemunskoj bolnici. Godine 1889. prešao je u Beograd, gde je takođe osnovao hirurško odeljenje u prvoj, i u to vreme jedinjoj, Opštoj državnoj bolnici na Paliluli. Najviše se bavio abdominalnom i ratnom hirurgijom i o tome saopštio i objavio veliki broj svojih radova na međunarodnim hirurškim kongresima u Pragu, Pešti, Parizu, Zagrebu i Briselu. Bio je izabran za člana Društva ratnih vojnih hirurga SAD i Društva ratnih hirurga Engleske. Godine 1910. postao je član SLD i odmah bio biran za predsednika, funkciju je obavljao 5 godina, a godine 1921. izabran je po drugi put. Kao predavač učestvovao je na Prvom kongresu srpskih lekara i prirodnjaka u Beogradu 1904. godine, a 1907. lično je organizovao Prvi kongres srpskih hirurga u Beogradu i rukovodio tim kongresom kao predsednik. Takođe je 1911. godine organizovao i Prvi jugoslovenski sastanak za operativnu medicinu. Bio je jedan od osnivača, prvi profesor hirurgije i prvi prodekan na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Međutim, zbog bolesti nije mogao održati ni svoje prvo predavanje, koje je, sastavljeno, pročitao njegov naslednik prof. dr Milivoj Kostić. Umro je u Beogradu 1923. godine [16,17,20] (Slika 5 b).

Prof. dr Đorđe Joannović, premda rođen u Beču 1871. godine, poreklom je iz Beodre u Banatu. Odmah po okončanju studija u Beču, godine 1895. započeo je da radi u Zavodu za patološku histologiju i morfologiju. Godine 1896. izabran je za asistenta, 1904. za docenta, 1909. za vanrednog, a 1919. za redovnog profesora opšte i eksperimentalne patologije u istoimenom Institutu Univerziteta u Beču. U svom naučnom radu pretežno se bavio eksperimentalnom patologijom. Za svoju studiju o patogenezi ikterusa dobio je nagradu Kraljevske akademije u Briselu. Tim svojim radom postavio je teorijske osnove za lečenje hemolitičkih žutica splenektomijom. Kasnije se najviše bavio eksperimentalnom patologijom malignih tumora. Objavio je niz naučnih radova u različitim svetskim medicinskim časopisima. Godine 1920. na poziv dr Milana Jovanovića-Batuta i dr Vojislava Subotića, došao je u Beograd i bio izabran za prvog redovnog profesora Opšte patologije sa patološkom anatomijom Medicinskog fakulteta. Osnovao je prvi Patološko-anatomski institut u Srbiji. U četiri mandata bio je

biran za dekana Medicinskog fakulteta. Bio je potpredsednik i predsednik SLD, predsednik Jugoslovenskog i Sveslovenskog lekarskog društva i dopisni član SANU. Objavio je veliki broj radova *Srpskom arhivu* i jedan je od osnivača *Medicinskog pregleda*. Iscrpen napornim dužnostima, žrtva raznih intriga, sukob s vladom zbog velikog angažovanja za studentsku omladinu i njene materijalne i socijalne potrebe, kao i neki drugi činici, doveli su ga do toga da je u teškoj depresiji 1923. godine izvršio samoubistvo [16,17,20] (Slika 5 c).

Prof. dr Pavle Trpinac, rođen je 1905. u Novom Sadu, a medicinske studije završio u Beogradu 1934. godine i iste godine bio izabran za asistenta na Institutu za hemiju Medicinskog fakulteta. Nakon dve godine usavršavanja u Parizu, za docenta je bio biran 1939, za vanredovnog profesora 1959, a za redovnog profesora Medicinske hemije na Medicinskom fakultetu bio je izabran 1959. godine. Pored toga, rukovodio je nastavom Biohemije na Farmaceutskom i Medicinske hemije na Stomatološkom fakultetu. Umro je 1991. godine u Beogradu [20].

Prof. dr Radivoje Pavlović, rođen je 1893. u Čibu u Bačkoj, a medicinski fakultet završio 1918. godine u Pešti. Nakon studija bio je trupni lekar u Petrovaradinu i Subotici, te lekar u Državnoj bolnici u Novom Sadu. U Berlinu je specijalizirao internu medicinu kod prof. Goldšajdera (Goldscheider), a 1922. bio je biran za asistenta Prve interne klinike Medicinskog fakulteta u Beogradu. Istovremeno, pomaogao je u organizaciji nastave iz Farmakologije prof. Holsteu, te 1926. biva biran za asistenta, 1927. za docenta i 1933. za vanrednog profesora farmakologije Medicinskog fakulteta u Beogradu i upravnika Farmakološkog instituta. Bio je čovek neumorne radne energije i pokazivao je višestruki interes. Bavio se naučnim radom i objavio niz radova. Osnovao je 1929. Farmakološko-terapijski seminar, a 1926. bio je jedan od osnivača *Medicinskog pregleda*, zajedničkog stručno-medicinskog glasila srpskih, hrvatskih, slovenačkih i bugarskih lekara, i do smrti bio njegov glavni urednik. Odlikovala ga je i širokaopšta kultura. Bavio se klasičnom književnošću, a bio je i muzički talentovan, pa je komponovao popularnu pesmu *Bila jednom ruža jedna*. Umro je iznenada i prerano na odmoru na Zlatiboru i sahranjen u Beogradu 1938. godine [17,20].

Prof. dr Milan Milovanović, rođen je 1901. u Novom Bečeju. Po završetku studija medicine u Beogradu 1930. godine, otišao je u Pariz i završio specijalizaciju iz mikologije u tamošnjem Pasterovom zavodu. Prvo je radio u Centralnom higijenskom zavodu u Beogradu kao asistent, a 1945. izabran je za docenta Medicinskog fakulteta za predmet parazitologija. Od 1952. bio je upravnik Odseka

za parazitologiju Instituta za mikrobiologiju Medicinskog fakulteta sve do 1966. godine, kada je penzionisan. U toku svog radnog veka isticao se akcijama na suzbijanju dermatomikoza u Srbiji, a napisao je i udžbenik *Parazitologija*, kojim se koristio niz generacija studenata. Umro je u Beogradu 1968. godine [20].

Prof. dr Zivojin Ignjačev, rođen je 1900. u Obilićevu u severnom Banatu, a studije medicine započeo je u Pragu i završio 1931. godine na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Po okončanju studija, već 1932. godine izabran je za asistenta na Institutu za patologiju beogradskog Medicinskog fakulteta kod prof. dr Đorda Joannovića. U zvanje docenta bio je izabran 1940, a u zvanje vanrednog profesora 1951. godine. Godine 1952. prešao je u Sarajevo, gde je imenovan za upravnika Instituta za patologiju i izabran u zvanje redovnog profesora, a bio je i dekan Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Međutim, 1956. vraća se u Beograd na mesto upravnika Instituta za patologiju Medicinskog fakulteta. Na toj dužnosti je ostao do kraja života. Publikovao je oko stotinu naučnih i stručnih radova i napisao nekolicinu udžbenika: *Obdukciona tehnika* (1957), *Patološko-anatomska praktikum* (1968), i sa saradnicima *Opšta i specijalna patološka anatomija*. Prof. Ignjačev je bio jedan od osnivača Sekcije za patologiju SLD i Udruženja patologa Jugoslavije. Umro je u Beogradu 1971. godine [20].

Prof. dr Radenko Stanković, rodio se 1880. godine u selu Leskovica kod Bele Crkve, a medicinu je studirao u Budimpešti i Insbruku i završio u Beču 1903. Po završetku studija radio je na Internoj klinici Hermana Notnagela (Hermann Nothnagel) i Karla Landštajnera (Karl Landsteiner), ali se nakon trogodišnjeg rada preselio u Zagreb, gde se bavio privatnom praksom. Po preporuci Karla Landštajnera dobio je stipendiju Rokfelerove fondacije, pa je u Njujorku boravio na daljem istraživanju krvnih grupa kod ljudi. Kolegijum novoosnovanog Medicinskog fakulteta u Beogradu izabrao ga je 1921. za vanrednog profesora Interne propedeutike, a u zvanje redovnog profesora biran je 1929. godine. Godine 1922. osnovao je Internu propedeutičku kliniku i bio njen prvi upravnik. Posebno se bavio kardiologijom i objavio veći broj radova iz te oblasti u našim i stranim časopisima, pa se smatra jednim od osnivača kardiologije u Srbiji. Godine 1932. napustio je Internu kliniku i bio postavljen za ministra prosvete. Posle ubistva kralja Aleksandra Karađorđevića bio je određen za jednog od tri namesnika mladog kralja Petra. U vreme martovskih događaja 1941. godine suprotstavio se stupanju Jugoslavije u Trojni pakt, pa je bio interniran u Beč. Godine 1943. vraćen je u Srbiju i formalno penzionisan; bio je u kućnom pritvoru. I pored toga što nije saradivao sa nemačkim

okupatorom, godine 1946. bio je osuđen na 12 godina zatvora. Kaznu je izdržavao u Sremskoj Mitrovici do 1954. godine, kada je u 75. godini života bio pušten iz zatvora. Fizički i psihički iscrpen, umro je u Beogradu 1956. godine [20].

Prof. dr Jovan Slavković, rođen je 1906. godine u Zemunu, a diplomirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu 1930. Internu medicinu specijalizirao je u Beogradu, a usavršavao se u Parizu. Poseban interes pokazivao je prema kardiologiji. Sa profesorom Arnovljevićem uveo je 1937. godine u kliničku praksu elektrokardiografiju. Bio je redovni profesor Interne medicine na Medicinskom fakultetu u Beogradu, predsednik Udruženja kardiologa Srbije i Jugoslavije i dopisni član SANU. Tragično je okončao svoj život 1966. godine u Beogradu [20].

Prof. dr Stanoje Stefanović, rođen je 1911. u Sremskim Karlovcima, a medicinske studije završio u Beogradu 1935. godine. Internu medicinu specijalizirao je u Beogradu i Parizu, a usavršavao se u Parizu i Londonu. U svom naučnostručnom radu posebno se bavio hematologijom, hepatologijom i bolestima metabolizma. Objavio je više od dve stotine naučnostručnih radova u zemlji i inostranstvu i napisao više monografija i udžbenika, gotovo trajne vrednosti: *Klinička hematologija* (1951), *Bolesti jetre* (1956), *Specijalna klinička fiziologija* (1972), *Hematološki atlas* (1973), *Interna medicina* (1975) i *Hematologija* (1981). Četiri godine Drugog svetskog rata proveo je u zarobljeništvu, radeći u jednoj manjoj bolnici u Sarskoj oblasti. U periodu od 1949. do 1958. prošao je put od docenta do redovnog profesora na Katedri za internu medicinu Medicinskog fakulteta u Beogradu. Bio je direktor Interne klinike A i Instituta za medicinska istraživanja u Beogradu. Posebne zasluge profesoru Stefanoviću pripadaju za Kliniku za interne bolesti i Institut za patološku fiziologiju Medicinskog fakulteta u Novom Sadu, gde je odmah po osnivanju fakulteta organizovao nastavu i bio predavač. Njegovo bogato stručno znanje, govornička veština, logičnost i preciznost izlaganja, jasnoća i lepota reči, plenili su studente i lekare u uvek prepunom amfiteatru. Profesor Stefanović je bio jedan od osnivača Hematološke sekcije SLD i njen dugogodišnji predsednik, počasni predsednik Udruženja hematologa i transfuziologa Jugoslavije, počasni član Francuskog hematološkog društva, Francuskog gastroenterološkog društva, Svajcarskog hematološkog društva, Međunarodnog društva za izučavanje jetre, Udruženja evropskih internista, Američkog društva za unapređenje nauke i Međunarodnog hematološkog društva. Bio je sekretar Uredivačkog odbora časopisa *Srpski arhiv*, glavni urednik časopisa *Bilten za hematologiju i transfuziologiju* i član redakcije međunarodnog časopisa *Hematologija*. Godine 1961. bio je izabran za dopisnog, a 1968. za

redovnog člana SANU. Umro je u Beogradu 1991. godine [20,21] (Slika 5 d).

Prof. dr Stanislav Bukurov, rođen je 1905. godine u Zrenjaninu, a medicinske studije završio je u Beogradu 1931. Godine 1933. započeo je specijalizaciju iz hirurgije, 1945. bio izabran za asistenta, 1947. za docenta, 1955. za vanrednog i 1960. godine za redovnog profesora za predmet Hirurgija na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Čitavu svoju stručnu delatnost obavljao je na Prvoj hirurškoj klinici, gde je i proveo svoj radni vek. Kao cenjen naučni radnik dobio je brojna priznanja u zemlji i inostranstvu. Bio je izborni dopisni član Francuske hirurške akademije i Pariskog hirurškog društva, a za dopisnog člana SANU izabran je 1976. godine. Sa profesorom Savom Petkovićem napisao je udžbenik *Hirurgija* i za ovo delo obojica su 1973. godine dobili Oktobarsku nagradu grada Beograda. Umro je u Beogradu 1985. godine [20].

Prof. dr Dragan Vasiljević, rođen je 1920. godine u Novom Sadu, a na Medicinski fakultet upisao se u Beogradu 1938. Zbog rata je prekidaio studije, pa kada je bio demobilisan nastavio je i diplomirao. Godine 1953. završio je specijalizaciju iz hirurgije na II hirurškoj klinici u Beogradu. Za asistenta bio je izabran 1952, za docenta 1957. i za vanrednog profesora 1965. godine. Na usavršavanju boravio je u Francuskoj i SAD, gde se bavio kardiovaskularnom hirurgijom. Godine 1966. prešao je na rad na Hirurško odeljenje Gradske bolnice u Beogradu, a dva meseca pred smrt bio je izabran za načelnika Hirurške službe u bolnici "Dr Dragiša Mišović". Objavio je preko 90 naučnostručnih radova, aktivno je saradivao u Savezu lekarskih društava Jugoslavije, bio je predsednik SLD i predsednik Sekcije za medicinu saobraćaja. Bio je član Francuskog društva hirurga i Međunarodnog hirurškog udruženja. Umro je prerano 1969. godine [17].

Prof. dr Atanasije Puljo, rođen je 1878. u Zemanu, Medicinski fakultet završio 1901. u Gracu, a zubarstvo je izučavao u Parizu, Berlinu, Beču i Cirihi. Godine 1904. bio je lekar Zemunske bolnice, a u vreme Balkanskih i Prvog svetskog rata, četiri godine pre drugih svetskih stručnjaka, istakao se svojim originalnim doprinosom, stavljajući postupak zbrinjavanja maksilofacijalnih povreda u nadležnost specijalističke obrade hirurga i stomatologa zajedno, pri čemu je potrebno da stomatolozi imaju i hirurško obrazovanje. Svoja ratna iskustva o tome objavio je 1914. godine u *Srpskom arhivu*, u članku *O kostolomima u srpsko-turskom i srpsko-bugarskom ratu (1912-1913)*. Na međunarodnom kongresu zubnih lekara u Parizu dr Atanasije Puljo saopštio je 1916. godine referat na istu temu. Značajan je i po tome što je još 1912. prvi uveo rendgenologiju u stomatološku praksu. Posle četvoro-godišnjeg boravka u Nici, premda su Francuzi

želeli da ga zadže na svom Univerzitetu, vratio se u Beograd i 1923. godine u Opštoj državnoj bolnici osnovao Stomatološku polikliniku, jedinu ustanovu u Kraljevini Jugoslaviji u kojoj su doktori opšte medicine, do pred sam Drugi svetski rat, postajali specijalisti zubnog lekarstva. Godine 1936. dr Atanasije Puljo uspeva da se na Medicinskom fakultetu u Beogradu uvede jednosemestralni predmet odontostomatologija, a on biva izabran za prvog vanrednog profesora tog predmeta. U *Srpskom arhivu* objavio je veliki broj svojih radova, a napisao je i objavio i stomatološku knjigu *Nega zuba*. Godine 1933. osnovao je sa svojim đacima Stomatološku sekciju SLD. Nesretnim slučajem, kada je na njega naleteo vojni kamion, dr Atanasije Puljo poginuo je 1944. godine [20,22].

Prof. dr Miloš Bogdanović, rođen je 1877. u Baji u Bačkoj, diplomirao na medicinskom fakultetu u Budimpešti 1900, a od 1903. godine specijalizirao ginekologiju i akušerstvo na Ginekološko-akušerskoj klinici u Budimpešti kod profesora Boršonjija, nekada Semelvjajsovoj klinici, gde provodi čitavih 18 godina, prvo u svojstvu asistenta, a od 1916. docenta za operativnu ginekologiju. Godine 1921, kada ga je po osnivanju Medicinskog fakulteta u Beogradu, Savet Fakulteta pozvao da osnuje Ginekološko-akušersku kliniku i Katedru za ginekologiju i akušerstvo bio je postavljen za vanrednog profesora na Katedri za ginekologiju i akušerstvo. Za redovnog profesora bio je izabran 1933. godine. Školske godine 1934/35. bio je prodekan, a 1936/37. dekan Medicinskog fakulteta u Beogradu. U samom početku rada imao je poteškoća oko organizacije i smeštajnog prostora za Kliniku, pa je bio primoran da traži i započne izgradnju nove zgrade. Međutim, u momentu kada je sve svoje napore usmerio u tom pravcu, naprasno je umro 1937. u 60. godini života. Objavio je više od 80 naučno-stručnih radova, pretežno u inostranim časopisima, a bio je jedan od osnivača Jugoslovenskog hirurškog društva, Udruženja ginekologa i akušera i Udruženja za suzbijanje raka [17,20,23].

Prof. dr Laza Stanojević, rođen 1883. u Somboru, medicinu je završio 1909. u Pešti, a specijalizaciju iz neuropsihijatrije u Beču na Klinici za živčane i duševne bolesti J. Vagner Jaurega (Wagner Jaureg), dobitnika Nobelove nagrade. Od 1918. je radio u Zagrebu na Klinici za nervne i duševne bolesti, a 1922. bio je izabran za vanrednog profesora i upravnika Klinike za živčane i duševne bolesti Medicinskog fakulteta u Beogradu. Ujedno je i osnivač te Klinike. Zbog rđavog smeštaja u zgradi Bolnice za duševne bolesti na Guberevcu često bio je prinuđen da predavanja održava na drugom mestu. Sa svojim saradnicima objavio je više od 65 radova u zemlji i inostranstvu iz oblasti kliničke, sudske i socijalne psihijatrije [16,20].

Doc. dr Sava Bugarski, rođen je u Tovariševu kod Bačke Palanke, a medicinske studije započeo je u Zagrebu i završio 1924. godine u Gracu. Po pozivu dr Đorda Đorđevića prvo je kao volonter radio na Klinici za kožne i venerične bolesti Medicinskog fakulteta u Beogradu, da bi 1926. bio postavljen za asistenta, a za docenta je bio izabran 1939. godine, kada je bio postavljen i za upravnika Klinike. Godine 1943, budući da nije hteo da potpiše tzv. Deklaraciju Nedićeve vlade, bio je razrešen svih dužnosti, sa pravom penzijske prinadležnosti. Međutim, Senat Beogradskog univerziteta, na predlog Saveta Medicinskog fakulteta, reaktivirao ga je 1944. godine na svim prethodnim dužnostima, ali je doc. dr Bugarski 1945. godine iznenada, u 48. godini života preminuo. Glavna oblast naučnog istraživanja doc. Bugarskog bila je usmerena, najvećim delom, na izučavanje veneričnih bolesti, mada se bavio i drugim oblastima dermatovenerologije. Napisao je i objavio u domaćim i stranim časopisima 30 naučnostručnih radova i učestvovao svojim referatima na jugoslovenskim i međunarodnim kongresima (Beograd, Zagreb, Sofija, Carigrad i dr.) [20].

Prof. dr Stojan Dedić, rođen je 1888. godine u Dalju. Medicinski fakultet završio je u Gracu, a internu medicinu specijalizirao u Sarajevu. Specijalizaciju iz radiologije završio je u Beču u Holcknehtovom institutu početkom dvadesetih godina. Kada je na Medicinskom fakultetu 1935. godine bila osnovana Katedra kliničke radiologije i rendgenologije, rukovodstvo Katedre bilo je njemu povereno. Bio je i prvi upravnik Radiološkog instituta, koji je bio osnovan 1947. godine, a napisao je i prvi udžbenik kod nas, *Osnovi kliničke rendgenologije* (1952). Bio je svestrano-obrazovan, a 1938. napisao je i jedan roman *Devojka bez predrasuda*, koji opisuje savremeni život u Beogradu. Izgubio je život nesrećnim slučajem 1956. godine u Beogradu [20].

Prof. dr Mileta Magarašević, rođen je 1905. godine u Gornjem Kovilju kraj Novog Sada, a medicinu je završio 1930. u Beogradu. Specijalizirao je internu medicinu na Internoj propedeutičkoj klinici i istovremeno radio u Rendgen-kabinetu te klinike. Godine 1935/36. bio je na usavršavanju radiologije u Strazburu, a specijalistički ispit iz interne medicine položio je 1937. godine. U vreme Drugog svetskog rata bio je u zarobljeništvu u Nemačkoj, da bi po povratku 1945. nastavio rad na Internoj propedeutičkoj klinici. Godine 1946. prešao je u Radiološki institut u zvanju asistenta. Godine 1947. bio je biran za docenta, 1955. za vanrednog i 1961. za redovnog profesora Radiologije. Od 1955. do 1968. bio je načelnik Rendgen-odeljenja Bolnice "Dr Dragiša Mišović", a zatim načelnik Rendgen odeljenja Gradske bolnice i istovremeno šef

Katedre radiologije Medicinskog fakulteta do penzionisanja 1976. U svom bogatom stručnom radu najveći doprinos dao je kardiološkoj i gastroenterološkoj dijagnostici. Objavio je 109 naučnostručnih radova u zemlji i inostranstvu, autor je i saradnik u nekoliko stručnih knjiga i udžbenika. Bio je učesnik mnogih kongresa i sastanaka. U SLD je bio član Upravnog i Nadzornog odbora i predsednik Sekcije za radiologiju i nuklearnu medicinu. Bio je predsednik Udruženja radiologa SFRJ, član Međunarodnog i Evropskog udruženja radiologa, glavni urednik časopisa *Radiologia Yugoslavica*, član Matice srpske, Medicinske akademije SLD, počasni član Udruženja gastroenterologa Jugoslavije, Srpskog lekarskog društva, Kardiološke sekcije SLD i počasni doktor Univerziteta u Beogradu. Odlikovan je Ordenom rada sa crvenom zastavom i Sedmojulskom nagradom SR Srbije 1985. godine [20].

Prof. dr Laza Nenadović, rođen je 1870. u Mošorinu, a medicinu dipolomirao 1896. u Pešti i u isto vreme i na Univerzitetu Svetog Vladimira u Kijevu. Od 1898. specijalizira ginekologiju u Petrogradu kod profesora Ota (Otta) i po završetku specijalizacije 1900. godine odlazi u Francensbad (Sada Františekove Lazni), gde osniva sopstveni sanatorijum. Tokom rada u Francensbadu svojim naučnostručnim radovima iz ginekologije, balneologije, fizikalne terapije i kardiologije učestvuje na brojnim međunarodnim kongresima. Objavio je preko 50 radova u domaćim i stranim časopisima i napisao 10 udžbenika, monografija i priručnika. Sanitetski savet priznao mu je 1919. specijalnost za ženske bolesti, a 1921. potvrdio da ima i "kvalifikacije za šefa Odeljenja za fizikalnu terapiju za bolnice u državi SHS". Od dolaska u Beograd 1922. godine prvo radi kao privatni lekar, a 1923. je izabran za docenta za predmet Fizikalna terapija i balneologija i postavljen za šefa istoimene Katedre. Za vanrednog profesora izabran je 1928. godine. Od 1925. do 1937. godine, za vreme banjske sezone, radio je kao banjski lekar u Rogaškoj Slatini, te tamo otvorio i privatni sanatorijum. Jedan je od osnivača Jugoslovenskog društva za fizikalnu terapiju i balneologiju (1932), inicijator osnivanja Nacionalne sekcije za borbu protiv reumatizma, potpredsednik XV međunarodnog kongresa za hidrologiju, klimatologiju i medicinsku geologiju, koji je bio održan 1936. godine u Beogradu. Za zasluge u organizaciji tog skupa bio je odlikovan Ordenom svetog Save IV reda. Bio je član Glavnog sanitetskog saveta Ministarstva prosvete. Umro je 1939. godine u Beogradu [20].

Svakako da ovim uvažanim imenima lista, manje ili više poznatih, lekara iz Vojvodine, zaslužnih za osnivanje, dalji napredak i afirmaciju srpske medicine ni približno nije iscrpena, te da će dalja

istraživanja ovog nimalo beznačajnog segmenta naše zdravstvene kulture dati nove vredne činjenice.

Nakon sagledavanja aktivnosti lekara iz Vojvodine u zdravstvenoj publicistici na srpskom jeziku XVIII i XIX veka, njihovog aktivnog učešća u organizaciji zdravstvene službe u Srbiji pre, u vreme i posle osnivanja SLD i njihovim doprinosom u osnivanju i izvođenju nastave na Medicinskom fakultetu u Beogradu, slobodno se može reći da su oni dali veoma značajan doprinos u realizaciji osnovnih načela zacrtanih u ustavu SLD prilikom njegovog osnivanja: 1. Da se i kod nas jednom začne lekarska književnost; 2. Da se poziva i srpska misao na samostalan kulturni rad; 3. Da se osnuje srpsko ognjište za nauku.

Razlog neosporno leži u činjenici da je Srbija kroz dugi niz godina bila u sastavu Otomanske imperije, gde savremena evropska shvatanja i uticaji u svakom kulturnom pogledu, pa i u pogledu zdravstvene kulture, nisu mogli prodrati, dok su vojvođanski Srbi lekari živeli i radili u Austriji, u to vreme rukovodećoj evropskoj zemlji u pogledu organizacije zdravstvene službe, koja je bila uređena strogim zakonskim propisima. Pored toga, Vojvođani su bili u mogućnosti da se školuju u najpoznatijim medicinskim školama i fakultetima Evrope, odakle su stečena znanja prenosili i primenjivali u praksi, u krajevima gde su živeli i radili.

Literatura

1. Stanojević V. Stvaranje lekarskog kadra u Srbiji, osnivanje Srpskog lekarskog društva i rad do obustave u Drugom evropskom ratu 1946. godine. U: Spomenica SLD 1872-1972. Beograd: SLD; 1972:6-21.
2. Jeremić R. Bibliografija srpske zdravstvene književnosti. Beograd: SLD; 1974.
3. Maksimović J. Farmakološki spisi stare srpske medicine. Pharm Jugosl 1995;33(3-4):54-8.
4. Miškov D, Kovač I, Cvejić A. Medicinske publikacije na teritoriji današnje Vojvodine i Novog Sada. Acta Hist Med Stom Pharm Vet 1981;21(1-2):47-64.
5. Miškov D. Prva medicinska publikacija u Vojvodini, Acta Hist Med Stom Pharm Vet 1979;12(1-2):154-63.
6. Velisavljev M, Šljapić Ž. Spomenik zaslužnom lekaru Vojvodine, piscu prve pedijatrijske knjige, dr Gavrilu Peka-roviću (1812-1851), Med Pregl 1981;34(11-12):557-60.
7. Jovin S. Istorija medicine i zdravstvene kulture na tlu današnje Vojvodine 1718-1849., II tom, prvi deo. Novi Sad: Matica srpska; 1998.
8. Demenesku P. Dr Konstantin Peičić - lekar, kulturni i javni radnik. II naučni sastanak NDZIZK Vojvodine: zbornik radova. Vršac: Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine; 1970:65-80.
9. Maksimović J. Dva milenijuma medicine u Sremskoj Mitrovici. Sunčani sat 1998;7(8):53-72.
10. Maksimović J. Zdravstvenohigijenske prilike u Vojvodini u XVIII i XIX veku i njihov uticaj na rađanje i odrastanje dece. U: Rađanje i odrastanje seoske dece u Vojvodini: XVI tematska knjiga. Novi Sad: PČESA; 2001:107-15.
11. Protić M, Pavlović B. Prilog dr Ilije Ognjanovića našoj medicinskoj terminologiji, V naučni sastanak NDZIZK Vojvodine. Novi Sad: Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine; 1973:137-43.
12. Berić B. Prilog poznavanju istorijata lekarskih udruženja i medicinske periodike u Vojvodini. Med Pregl 1984;37(9-10):445-9.
13. Jakševac N. Srbi prečani kao lekari i apotekari Miloševog doba. Srp Arh Celok Lek 1948;46(4):363-7.
14. Stanojević V. Likovi i dela istaknutih lekara u Srbiji pre osnivanja Srpskog lekarskog društva, u: Spomenica SLD 1872-1972. Beograd: SLD; 1972:22-55.
15. Jeremić R. Prilozi za biografski rečnik Srba lekara Vojvodana 1756-1940. Med Pregl 1952:5.
16. Stanojević V. Likovi i dela istaknutih lekara od osnivanja Srpskog lekarskog društva do danas. U: Spomenica SLD 1872-1972. Beograd: SLD; 1972:159-234.
17. Maksimović J., Znameniti lekari iz porodice Simonović. Med Pregl 2005;58(7-8):419-24.
18. Berić B, Babić N. Život, rad i delo dr Jovana J. Jovanovića (1870-1923), pionira savremenog akušerstva i ginekologije u Srbiji, Jugoslavenska ginekologija i opstetricija. 1978;18:75-84.
19. Savićević M. Profesori Medicinskog fakulteta u Beogradu od osnivanja do pedesetih XX veka, izdanje: Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2003.
20. Maksimović J, Stefanović Stanoje - internista, akademik. U: Znamenite ličnosti Srema od I do XXI veka. Novi Sad; Sremska Mitrovica: Filozofski fakultet; Muzej Vojvodine; Muzej Srema; 2003.
21. Maksimović J., Puljo Atanasije - specijalista za bolesti usta i zuba, profesor univerziteta. U: Znamenite ličnosti Srema od I do XXI veka. Novi Sad; Sremska Mitrovica: Filozofski fakultet; Muzej Vojvodine; Muzej Srema; 2003.
22. Maksimović J. Profesori Beogradske babičke škole - utemeljivači savremene ginekološko-akušerske službe i stručne nastave iz ginekologije i porodiljstva u Srbiji. XXXIX ginekološko-akušerska nedelja SLD: zbornik radova. Beograd: SLD; 1995:33-40.

Summary

It was in the middle of the 18th century, when Serbia started the process of getting independent from the long-lasting period of the Turkish rule, that the necessity for the organized health care emerged. Despite the fact that it had not existed before, the process advanced rather quickly regarding the contemporary political, social and cultural conditions and the Medical Society of Serbia (MSS) was founded in Belgrade on the 22nd of April, 1872. Although it is known that the doctors from Vojvodina, which was an integral part of Austria of that time, contributed significantly to establishing both the civil and military medical service, this period of our medical history has neither been searched enough nor published in one piece.

The author of this paper points out four characteristic activity segments through which the doctors from Vojvodina gave their

contribution. An important role in health education and promotion of health culture in the still vassal Serbia was played by the doctors from Vojvodina and popular educators at the very beginnings of the health journalism in Serbian which reached Serbia from Austria. Somewhat later the doctors of Vojvodina went to Serbia to contribute to the establishment and promotion of the civil and military medical services and to take an active part in the Inaugural Meeting and the forthcoming activities of the Medical Society of Serbia. They were also among the initiators and first teachers at the Medical Faculty in Belgrade.

This paper highlights and encircles a very important period of our national health culture history by analyzing thoroughly the four above mentioned segments of activities and their protagonists.

Key words: Health Services + history; Societies, Medical + history; Physicians;
NON MESH: Vojvodina; Serbia

Rad je primljen 9. X 2007.

Prihvaćen za štampu 17. X 2007.

BIBLID.0025-8105:(2008):LXI:3-4:191-203.